

Faktorová analýza závislosti na sociálních sítích

Teoretický rámec: Závislostní chování

Závislost je definována jako skupina fyziologických, behaviorálních a kognitivních jevů, kde užívání látky nebo chování získává větší prioritu než jiné činnosti (Nešpor, 2018). Tradičně spojována s psychoaktivními látkami, dnes se vztahuje i na nové formy návykového chování, jako je patologické nakupování, hraní her nebo závislost na internetu a sociálních sítích (Fischer & Škoda, 2014).

Závislost na internetu, označovaná také jako netolismus, se projevuje zanedbáváním vztahů, pracovních povinností a sociálních kontaktů, což může vést k somatopsychickým problémům. Závislost na sociálních sítích, přístupná i přes mobilní zařízení, může narušovat každodenní aktivity a spánek (Blinka, 2011).

Griffiths (2014) definuje závislostní chování na základě šesti komponent: *salience* (dominance chování), *mood modification* (změna nálady), *tolerance* (zvyšující se potřeba), *withdrawal symptoms* (symptomy při zanechání), *conflict* (konflikty) a *relaps* (návrat k chování). Tento rámec nám pomáhá pochopit moderní formy závislostí v digitálním věku.

Analytická část

Data použitá v této analýze pocházejí z projektu v rámci předmětu Psychometrika z akademického roku 2020/2021. Soubor obsahuje odpovědi na psychologické položky seskupené do různých rysů (např. tolerance, salience, konflikt). Analýza byla provedena pomocí faktorové analýzy s cílem identifikovat latentní strukturu těchto položek.

V první fázi byla sestavena korelační matice mezi položkami. Následně byly extrahovány faktory pomocí metody hlavních komponent, přičemž počet faktorů byl určen na základě scree plotu a hodnot vlastního čísla ($\text{eigenvalue} > 1$). Pro lepší interpretaci byla použita rotace (např. varimax).

Tabulka 1: Faktorové náboje (Rotovaná matice)

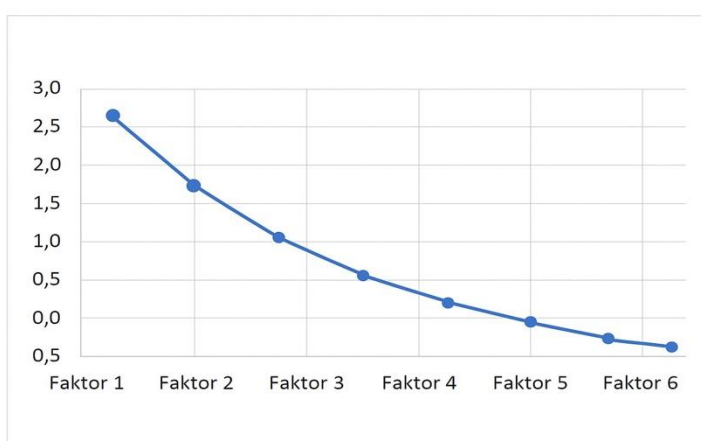
Položka	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
TOL1	0.78	0.12	0.05
TOL2	0.74	0.09	0.02
KON1	0.10	0.81	0.15
KON2	0.11	0.76	0.22
SAL1	0.03	0.18	0.85
SAL2	0.09	0.22	0.82

Vypočítané faktorové náboje (loadings) ukazují, jak silně každá položka koreluje s extrahovanými faktory. Komunality vyjadřují, jak velkou část variability položky daný model vysvětluje.

Tabulka 2: Komunality

Položka	Komunalita
TOL1	0.62
TOL2	0.57
KON1	0.68
KON2	0.64
SAL1	0.71
SAL2	0.69

Graf vlastních čísel pro jednotlivé faktory

Pro vizualizaci byl vytvořen graf se klesající hodnoty vlastních čísel pro jednotlivé faktory. Zlom v grafu (tzv. „koleno“) nastává po třetím faktoru, což naznačuje vhodnost extrakce tří faktorů.

Interpretace výsledků a závěr

Výsledky analýzy ukázaly, že odpovědi na psychologické položky lze uspořádat do tří hlavních faktorů, které reprezentují následující latentní rysy: (1) Tolerance, (2) Konflikt a (3) Významnost. To znamená, že různé položky, které byly součástí dotazníku, ukázaly silné vztahy k těmto třem oblastem. Například položka TOL1 byla silně spojena s faktorem Tolerance, což znamená, že se týkala schopnosti zvládat různé situace bez negativních dopadů. Naopak položka SAL2 byla silně spojena s faktorem Konflikt, což ukazuje na její vztah k problémům a napětí způsobeným chováním nebo situacemi. Vysoké komunality, což je míra, jak dobře faktor vysvětluje variabilitu položek, naznačují, že model dobře zachytil podstatu těchto faktorů.

Závěr

Exploratorní faktorová analýza pomohla identifikovat tři klíčové latentní faktory, které uspořádávají odpovědi na psychologické položky. Tento přístup je užitečný při vývoji a validaci psychologických nástrojů a dotazníků. Pro potvrzení těchto výsledků by bylo

vhodné provést konfirmační faktorovou analýzu na jiném souboru dat, čímž by se ověřilo, zda tyto faktory platí i v jiných kontextech.

Literatura

Blinka, L. (2015). Online závislosti: jednání jako droga? online hry, sex a sociální sítě: diagnostika závislosti na internetu: prevence a léčba.

Grada. Fischer, S., & Škoda, J. (2014). Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení (2., rozš. a aktualiz. vyd). Grada Publishing, a.s.

Griffiths, M. D., Kuss, D. J., & Demetrovics, Z. (2014). Social Networking Addiction. Behavioral Addictions, 119–141. doi: 10.1016/b978-0-12-407724-9.00006-9.

Nešpor, K. (2011). Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby (Vyd. 4., aktualiz). Portál.

Nešpor, K. (2018). Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby (5., rozšířené vydání). Portál.

Data a další informace o této zprávě jsou dostupné na adrese <https://dostal.vyzkum-psychologie.cz/stat4?i=612>.